

Inleiding:

Voor deze 40-dagentijd is al enige tijd geleden gekozen voor wat in de mystiek aan de orde is. We willen uitdrukkelijk aangeven, dat je bij mystiek niet alleen aan bijzondere personen of momenten moet denken, maar aan wat eigenlijk de alledaagse innerlijke weg is. Geen hoog draverij, maar eenvoud en stilte. Aanvankelijk zou Maria Draaijers hiervoor een inleiding houden. Maar ik vervang haar vandaag. Daarom heb ik afgezien van Dag Hammerskjöld en gekozen voor stilte als thema.

Introïtustekst: Psalm 131: 2

1. Eeuwige, mijn hart is niet hoog; mijn ogen zijn niet trots.
Ik zoek niet wat te groot is voor mij en te hoog gegrepen.
2. Ik ben stil geworden, ik heb mijn ziel tot rust gebracht.
Als een kind op de arm van zijn moeder; als een kind is mijn ziel in mij.

Lezingen: Psalm 62 (NBV)

1 Voor de koorleider. Op de wijs van Jedutun. Een psalm van David.

- 2 Alleen bij God vindt mijn ziel haar rust,
van Hem komt mijn redding.
- 3 Hij alleen is mijn rots en mijn redding,
mijn burcht, nooit zal ik wankelen.
- 4 Hoe lang nog vallen jullie aan op één man
en bedreigen jullie hem met de dood?
Hij is als een muur die omvalt,
als een wal die op instorten staat.
- 5 Zij willen hem van zijn hoogte storten,
de leugen is hun lust en hun leven,
een zegenwens ligt op hun lippen,
maar in hun hart verbergt zich een vloek. sela
- 6 Zoek rust, mijn ziel, bij God alleen,
van Hem blijf ik alles verwachten.
- 7 Hij alleen is mijn rots en mijn redding,
mijn burcht, ik zal niet wankelen.
- 8 Bij God is mijn redding en mijn eer,
mijn machtige rots, mijn schuilplaats is God.
- 9 Vertrouw op Hem, mijn volk, te allen tijde,
stort uw hart uit bij Hem,
God is onze schuilplaats. sela
- 10 Niets dan lucht zijn de kinderen van Adam,
niets dan een leugen de mensenkinderen
in de weegschaal gaan zij omhoog,
samen zijn zij lichter dan lucht.

11 Vertrouw niet op geweld,
op iets vluchtigs als geroofd bezit,
ook al groeien geld en goed,
houd je hart ervan vrij.
12 Eenmaal heeft God gesproken,
tweemaal heb ik het gehoord:
'De macht is aan God.'
13 U, Heer, bent liefdevol,
U beloont ieder mens
naar zijn daden.

Lezing: Johannes 5: 1-8 (NBV)

Daarna was er een Joods feest, en Jezus ging naar Jeruzalem. In Jeruzalem is bij de Schaapspoort een bad met vijf zuilengangen dat in het Hebreeuws Betzata heet. Daar lag een groot aantal zieken, blinden, kreupelen en misvormden. Er was ook iemand bij die al achtendertig jaar ziek was. Jezus zag hem liggen; Hij wist hoe lang hij al ziek was en zei tegen hem: 'Wilt u gezond worden?' De zieke antwoordde: 'Heer, als het water gaat bewegen is er niemand om mij erin te helpen; ik probeer het wel, maar altijd is een ander al vóór mij in het water.' Jezus zei: 'Sta op, pak uw mat op en loop.'

Overweging

Een beroemde hodja uit Isfahan werd uitgenodigd in Bagdad om een preek te houden na het vrijdagmiddag gebed. De grote moskee stroomde helemaal vol met bezoekers, nieuwsgierig naar wat hij zou gaan zeggen. Na het gebed besteeg de hodja de minbar (de preekstoel) en keek rond. Het werd muissstil in de moskee. De hodja zei niets. Na vijf minuten begon het wat rumoerig te worden, maar de hodja bleef zwijgen, een kwartier lang. Toen daalde hij de minbar af en liep de moskee uit. De mensen waren verbijsterd. Sommigen vroegen hem waarom hij niets gezegd had, want daarvoor waren ze gekomen. "Hebben jullie mij niet begrepen?" zei de hodja, "Moet ik nog een keer een kwartier zwijgen?"

Kan zwijgen veelzeggender zijn dan spreken en stilte meer te vertellen hebben dan lawaai? In veel mystieke tradities is stilte bij uitstek de weg naar God of de Bron van je bestaan. Een boek over christelijke mystiek heet daarom "Muziek van zuiver zwijgen". In het Taoïsme is stilte de kern van het volgen van de Weg. Een leerling vraagt aan zijn leraar meditatie wat de ziel van de wereld is. De leraar zwijgt. Tot 3x toe herhaalt de leerling zijn vraag, maar steeds zwijgt de leraar. Uiteindelijk zegt hij: "Ik zal het je nu toch maar leren, omdat je me niet begrijpt. Het antwoord is: Stilte." In het verhaal van Elia, als hij gevlucht is in de woestijn, vindt hij God niet in een stormwind of geeststorm, niet in een aardbeving of in het vuur, maar in een hoorbare stilte. Jezus trok zich ook soms terug in de stilte van de woestijn of aan de overkant van de Jordaan om in stilte bij God te zijn of om nieuwe inspiratie te zoeken. Stilte is namelijk niet niets. Dat leren monniken en kluzenaars, en reizigers in de woestijn.

Mystieke stilte is niet de afwezigheid van lawaai om je heen, maar de afwezigheid van lawaai in je eigen hart. Anselm Grün geeft in zijn boek "Kom naar de bron" als voorbeeld hoeveel onrust in jezelf ontstaat als je almaar jezelf gaat vergelijken met anderen: Doe ik het wel goed? Wat vinden anderen van wat ik doe? Hoe zie ik er uit? Al dat vergelijken van jezelf met anderen schept onrust en kan leiden tot gevoelens van minderwaardigheid. En als mensen om je heen dan tegen je zeggen 'kijk ook naar je sterke kanten', dan wordt eigenlijk beklemtoond, dat alleen je sterke kanten goed zijn en je zwakke kanten niet. Waarom niet? Je hebt als mens toch altijd meer kanten? Die beide kanten moet je leren aanvaarden om heel te worden, schrijft Grün. Dat stilt je onrust. En beide kanten ook aanvaarden van anderen.

De oorlog in Ukraine geeft heel veel onrust. Je voelt je machteloos en boos om wat er gebeurt. Hoe ga je daarmee om? Christiane Berkvens vertelde een keer hoe zij omging met haar verdriet toen haar tweede man ook overleed aan kanker. Om er niet in onder te gaan reserveerde ze een moment in de dag om bij het verdriet stil te staan en een kaarsje te branden. Dat hielp om in de rest van de tijd meer rust te hebben. Zo kan je ook met boosheid omgaan door het te parkeren voor een moment in de dag.

In het verhaal van de zieke in Betzata in Johannes 5 klaagt de man, dat anderen hem steeds voor zijn als het water opborrelt. Hij voelt zich een slachtoffer, omdat hij niet kan wat anderen kunnen. Zo kunnen ook mensen met een pijnlijke jeugd of problematische afkomst steeds weer gaan klagen. Jezelf vergelijken met anderen haalt je zelf omlaag. Een slachtofferhouding zoals de zieke in Betzata helpt je niet. Het lost niets op. Jezus vraagt deze man 'Wil je gezond worden?' 'Ja' antwoordt de man. 'Sta dan op en wandel' zegt Jezus. Wordt geen gevangene van je slachtoffer zijn, geen gevangene van jmindervaardigheidsgevoelens, geen gevangene van je boosheid. Houd op met jezelf altijd maar vergelijken met anderen. Alleen dan kom je innerlijk tot rust. Laat je niet opjagen door alles wat je zou moeten doen of willen of kunnen. Dat werkt verlamdend.

Stilte is een van de klassieke wegen in de mystiek. Niet de stilte om je heen, maar de stilte in jezelf. In psalm 62 zegt de dichter "Mijn ziel is stil tot God". De psalmen zijn meestal onrustig, vol vreugde en verdriet, lofprijzing en klaaglied, opstand en overgave, maar in psalm 62 is de stilte een weg naar God. Nu heb je allerlei soorten van stilte. In psalm 62 gaat het vooral om een stil zijn 'met' God in alle vertrouwen. Want psalm 62 spreekt over de dreiging van buitenaf en de verleiding van macht en hebzucht van binnenuit. Als je stilte zoekt heb je aan rijkdom niets. Een geestige tekst in de psalm is "God heeft eenmaal gesproken, ik heb het tweemaal gehoord". Wanneer hoor je iets 2x maal? Bij een echoput. Als je bij God in gebed of bij een vriend je hart uitstort, een heleboel ergenis, verdriet en teleurstelling er uit gooit, ontstaat een leegte. Die leegte is als het ware een echoput; dan kan je de stem van God horen, volgens deze psalm.

Je hoort tegenwoordig vaker over de weg naar binnen. In meditatie of in gebed. Prima. Die weg is ook al eeuwen oud, maar verschijnt in een nieuw jasje bij de nieuwe spiritualiteit. Het risico is ook al eeuwen oud, namelijk dat je op zoek bent naar... een misverstand. Je hoopt God te vinden of De Bron van je bestaan, maar je vindt alleen je eigen beeld daarvan, je eigen ideeën of vooroordeel, dus niet de werkelijkheid. De weg naar binnen kan dus ook een dwaaltocht worden, waarschuwen de mystici, vol idolen en denkbeelden over je ziel of je ware zelf. Illusies koesteren in plaats van de Bron zelf te vinden. Je kunt er ook depressief van worden, want de weg naar binnen is niet voor iedereen een goede weg. Je kunt er ook in vast lopen.

Bij Boeddha en in het Taoïsme leer je zittend bij de rivier op te gaan in de stroom zelf en niet stil te staan bij je denkbeelden hierover. Dat spreekt mij aan. Als je opgaat in de stilte van God of de Bron zelf heb je geen behoefte aan religieuze of spirituele vooroordelen over wat die Bron zou moeten inhouden. Zelfs het woord 'ziel' is een constructie waarin je jezelf verliezen kan. Zwijgen en stilte geven meer ruimte voor het mysterie, dat met geen woorden te vatten is. Ook in de ervaring van de natuur kunnen woorden en denkbeelden de sfeer verknoeien. Mag daarom het mysterie zelf alle ruimte krijgen, welk pad je ook volgt. In veel mystieke tradities geldt, dat uiteindelijk jij niet God vindt, maar dat God jou vindt, als je het zoeken, en al je denkbeelden over wie en wat en hoe God is, loslaat. Mag de Eeuwige ons zo vinden. Amen.

Slottekst: God in de stilte

Zolang er nog ergens iemand bestaat,
met wie ik als mens kan spreken,
vind ik ook wel de stilte midden op straat,
een stilte die niemand kan breken.

Een kostbare stilte van zuiver glas,
dat ik zelf met mijn stem heb geslepen.

Als ik er niet was
had niemand die stilte begrepen.

Maar als Hij er niet was
en Zijn stem was er niet
dan was er van stilte geen sprake.

Alleen maar van zwijgen zo hard als graniet
en dat kan je doodeenzaam maken.

Maar de stilte, dit is een tweestemmig lied,
waarin God en de mens elkaar raken.

Guillaume van der Graft

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekkesialeiden.nl
info@ekkesialeiden.nl